

- відхід від давальницьких схем переробки сировини на всіх насінневих заводах України;

- введення відрахувань з грошової виручки від реалізації комерційного насіння в розмірі 3-4 %, які направляти на спеціальні рахунки дослідно-селекційних станцій з метою нагородження коштів для розвитку вітчизняної селекції і первинного насінництва;

- доведення якості передпосівної обробки насіння до рівня кращих зарубіжних фірм шляхом вдосконалення процесів інкрустації та дражування насіння.

УДК 633.63:631.171

В.І.Пирків, Ю.А.Пастух, О.М.Шутенко,
В.П.Москаленко, О.А.Кисіль, О.А.Кравченко

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ

Сучасна технологія виробництва цукрових буряків забезпечує врожайність на рівні 35-50 т/га, збір цукру - 8-7 т/га при мінімальних затратах праці. Сутність інтенсивної технології полягає в комплексній інтенсифікації вирощування цукрових буряків у тісному поєднанні агротехніки, механізації технологічних процесів, та чіткій організації праці. В сучасних умовах технологія виробництва цукрових буряків, вимагає дотримання послідовного виконання технологічних операцій обробітку ґрунту, внесення добрив, сіви, догляду за посівами, які забезпечують необхідні умови для отримання дружніх сходів з певною густиною насадження, чистих полів, росту коренеплодів і накопичення в них цукру, а також збирання врожаю.

Головним у інтенсивній технології є застосування гнучких змін і вибір: необхідних, економічно обґрунтованих оптимальних операцій, тобто гнучкість технології.

Перш ніж визначитись з об'ємом виробництва цукрових буряків, слід проаналізувати можливості матеріально-технічної бази господарства в цілому і зокрема щодо цукрових буряків. На сьогодні біля 10 % бурякосючих господарств України застосовують Українську інтенсивну технологію згідно рекомендацій, а інших - використовують іноземні матеріально-технічні

ресурса (в основному техніку). Решта господарств використо-
вуює спрощену технологію виробництва цукрових буряків, тоб-
то ґною вноситься 10-15 т/га, без мінеральних добрив з осе-
ні, весняна оранка, без надійної системи захисту від бур'янів,
скорочення частини технологічних операцій (спрощений обробі-
ток до 1 після появи сходів, міжрядні обробітки, тощо).

Зі зменшенням урожайності відбулися зміни в структурі
собівартості цукрових буряків. В 1997 р. собівартість цукро-
вих буряків в Україні становила 73,9 грн./тону, що у два
рази більше, ніж у попередні роки. В структурі собівартості
зросла питома вага витрат на мінеральні добрива, отрутохімі-
кати, паливе та мастильні матеріали. В той же час оплата
праці скоротилась у 5-8 разів, мінеральних добрив під цукрові
буряки вносять менше у 8-10 разів (так, у 1991 р. їх вноси-
ли у кількості №₈₆ Р₈₉ К₁₁₆, у 1996 р. - №₇₀ Р₈ К₁₅ кг/га,
ґною відповідно менше - з 44 т/га до 27 т/га).

Ігнорування прогресивних форм організації праці та ма-
теріального стимулювання негативно вплинули на ефективність
виробництва цукрових буряків. В результаті урожайність цукро-
вих буряків з кожним роком зменшується, собівартість зрос-
тає, знижується рентабельність, яка в 1997 р. в Україні скла-
дала мінус 10 %.

Ефективність виробництва цукрових буряків в значній
мірі залежить від комплексної механізації всіх технологічних
операцій, яка направлена на досягнення найкращих результатів
на кожному етапі виробничого процесу і максимального вро-
жаю і виходу цукру, та зниження трудомісткості і вартості
продукції. Це пов'язано з розширенням і удосконаленням меха-
нізованих способів обробітку ґрунту, поєднанням агротехнічних
і хімічних методів боротьби з бур'янами, шкідниками і хворо-
бами рослин, на фоні прогресивних форм організації і оплати
праці.

Згідно з рекомендаціями були розраховані нормативи вит-
рат при Українській інтенсивній технології вирощування цукро-
вих буряків. Було взято кілька варіантів: технологія з елемен-
тами ручної праці і технологія з повним матеріально-технічним
забезпеченням (табл. 1).

В бурякосіючих господарствах в основному застосовуєть-
ся технологія з частковим внесенням гербіцидів (ґрунтові 4
один раз по сходах) і в подальшому з ручною працею на
коригування та видалення бур'янів у зоні рядка. Це вирішує

питання працевлаштування працівників господарства і дає можливість утримати посіви в чистому стані до збирання.

В останні роки в бурякосіючих господарствах України також впроваджуються іноземні технології. Хоча іноземні фірми пропонують не технології, а деякі матеріально-технічні засоби (насіння, засоби захисту рослин, окрему техніку).

Таблиця 1

Порівняльна ефективність технологій виробництва цукрових буряків

Показники	Українські технології		Іноземні технології
	з елементами ручної праці	з повним матеріально-технічним забезпеченням	
Всього затрат, грн/га	2143	2208	2650
в тому числі на:			
основний обробіток ґрунту	878	878	928
сівбу	303	303	365
догляд за посівами	398	483	509
збирання	564	564	848
Урожайність, т/га	98	49	49
Затрати праці, люд-год/га	134	78	160
Всього затрат, грн/тону	61,88	68,21	68,25
Витрати на виробництво гачки, грн/тону	4,80	4,00	4,10
Собівартість корене-плодів, грн/тону	56,08	61,12	62,14

Вирощування і збирання цукрових буряків за Українською технологією починають з основного обробітку і закінчують збиранням. Розрахунки свідчать, що основні технологічні процеси іноземних технологій дещо дорожчі, ніж у вітчизняних технологіях. Відтак собівартість тонни сировини становить 50-56 грн/т проти 62-65 грн/т за іноземними технологіями.

Щодо структури елементів затрат, то окремі статті їх мають значну питому вагу (табл. 2).

Таблиця 2
Структура затрат на виробництві цукрових буряків

Статті витрат	Технологія з елементами ручної праці		Технологія з повним матеріально-технічними забезпеченням	
	грн/т	%	грн/т	%
Заробітна плата з нарахуваннями	8,4	14,8	5,3	10,4
Паливно-мастильні матеріали	3,1	5,5	2,8	5,5
Амортизація	4,4	7,8	3,9	7,6
Поточний ремонт	4,4	7,8	3,9	7,6
Насіння	3,4	6,0	3,0	5,9
Мінеральні добрива	11,6	20,5	10,1	19,8
Органічні добрива	3,4	6,0	3,0	5,9
Ядохімікати	7,7	13,6	9,9	19,4
Інші витрати	3,7	6,5	3,4	6,6
Всього прямих витрат	50,1	88,5	45,3	88,7
Накладні витрати	6,5	11,5	5,8	11,3
Витрат разом	56,6	100	51,1	100

В структурі собівартості цукрових буряків найбільшу питому вагу займають мінеральні добрива - 20,5 і 19,8 та ядохімікати - 13,6 і 19,4 - відповідно до технологій. Значна частина собівартості припадає на внутрігосподарські витрати (накладні) - 11,5 і 11,3 %, оплата праці з нарахуваннями - 14,8 і 10,4 %. Зниження собівартості цукрових буряків і поліпшення їх якості, ошадливості і економія витрат, підвищення рентабельності, що веде до зростання прибутків, повинно бути законом у діяльності кожного бурякозасадного господарства. Один із важливих шляхів зниження собівартості продукції - одночасне застосування комплексної механізації, інтенсифікації виробництва цукрових буряків, прогресивних форм організації та оплати праці. Порівняно з 1986-1990 рр. оплата праці в структурі витрат зменшилась у 4-5 разів. При інтенсифікації виробництва цукрових буряків підвищується продуктивність праці і раціонально використовуються матеріально-технічні ресурси. В останні

роки на конкурентоспроможність виробництва сировини впливають непаритетність цін на енергоносії, засоби хімізації, техніку, податки та послуги різних посередницьких структур, які підвищують собівартість робіт.

Якщо проаналізувати індекс цін на реалізовану сільськогосподарську продукцію, то стосовно цукрових буряків у 1985 р. у порівнянні з 1994 р. він зріс в 4,04 рази, у 1996 р. порівняно з 1995 р. – в 1,22 рази. В той же час сукупний індекс витрат на виробництво сільськогосподарської продукції в 1994 р. зріс в 5,2, 1995 р. – в 3,2, 1996 р. – 1,3 рази, в тому числі відповідно для тракторів та сільськогосподарських машин – 9,2, 3,3, 1,4, для мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин – 10,7, 2,7, 1,3; нафтопродуктів – 3,3, 2,4, 1,1; для електроенергії – 13,4, 3,1, 1,0; палива – 21,9, 2,3, 1,1 рази. Зросли індекси витрат на тарифи та послуги з транспортування вантажів, поліпшення земель, хімізації ґрунтів, на ремонті техніки, що також сприяло росту собівартості цукросировини. Важливим резервом у зниженні собівартості цукрових буряків є встановлення ефективної пропорційної залежності між індексами цін на продукцію та індексами витрат.

В структурі собівартості великі витрати несуть окремі технологічні операції з виробництва цукрових буряків (табл. 3).

З даних таблиці 3 видно, що тільки II технологічних операцій становлять 73,4 %, від загальної суми витрат на технології виробництва цукрових буряків. Згідно наукових досліджень і розрахунків витрати можна зменшити, якщо підходити до кожної технологічної операції з економічних міркувань. Так, наприклад, засоби захисту рослин від бур'янів доцільно попередньо визначити залежно від виду бур'янів та їх кількості, набори та дози препаратів. Кілька останніх років не спрацьовують ґрунтові гербіциди (дуал 4 гексакур), тому на весні посушливі. Тому доцільніше перейти на внесення препаратів по сході, а до появи сходів проводити агротехнічні методи боротьби з бур'янами. Це дає можливість здешевити технологічні операції і зменшити собівартість.

В структурі собівартості цукрових буряків понад II % займають загальнозаводські і загальногосподарські витрати, а фактичні – до 20 %. В останні роки зменшується виробництво продукції. При цьому апарат управління, приміщення і інші витрати залишаються на рівні високопродуктивного господарства.

Таблица 3. Затраты на эксплуатацию буровых буровых скважин с типового интенсивного геологического
 • Площа 100 га
 Урожайность картофеля 40 ц/га
 Урожайность пшеницы - 20 ц/га

Основная технологическая операция	Затраты на единицу продукции	Счет затрат, руб.							Всего	Исходная стоимость	Результат	
		оценка прихода в натуральном выражении	расход	амортизация	расход на ремонт	расход на материалы	расход на заработную плату	расход на прочие расходы				
Транспортировка	20	1624	3315	3315	3315	-	23800	-	2911	39300	5109	44409
Изготовление буровых скважин	260	929	1908	1176	1176	-	-	12000	1375	18564	2413	20977
Изготовление буровых скважин	34	343	190	109	109	-	-	-	687	9278	1206	10484
Изготовление буровых скважин	167	552	711	531	531	-	-	-	186	2511	327	2838
Изготовление буровых скважин	28	126	67	56	56	-	-	-	680	9185	1194	10379
Сбор	99	228	135	115	115	12000	2500	-	1207	16298	2119	18417
Изготовление буровых скважин	28	126	67	56	56	-	-	-	8800	9833	1279	11112
Расширение скважин с механизацией	116	242	130	132	132	-	7000	-	611	8248	-1072	9320
Изготовление буровых скважин	274	1300	355	2384	2384	-	-	-	514	6917	902	7839
Изготовление буровых скважин	274	1521	585	7186	7186	-	-	-	1318	17796	2314	20110
Изготовление буровых скважин у скважин	467	1727	1620	860	860	-	-	-	405	5472	711	6183
Итого по геологическим работам	1807	9617	9043	13920	15920	12000	33300	12000	10622	143423	18646	162069

В багатьох бурякосіючих господарствах оплата праці управлінців становить до 50 % від загальної оплати. В структурі валового доходу оплата праці доходить до 100 і більше відсотків.

Досвід передових господарств показує, що з вітчизняними технологіями і машинами вдається отримувати високі врожаї цукрових буряків з досить низькою собівартістю (табл.4).

Таблиця 4

Ефективність виробництва цукрових буряків у агрофірмі "Перемога" Кагарлицького району Київської області

Показники	Одиниці виміру	Роки		
		1993	1995	1997
Площа посіву	га	480	420	360
Урожайність	т/га	42,7	38,3	40,2
Валовий збір	т	20482	16083	14468
Собівартість	грн/т	41,5	36,5	33,0
Затрати праці:				
на 1 ц	люд-год.	0,46	0,52	0,78
на 1 га	люд-год.	198	200	315

Дотримуючись черговості і якості виконання технологічних операцій при високій організації праці в господарстві вдається скоротити витрати, оскільки якість кожної наступної операції визначається якістю попередньої. Всі технологічні операції виконуються груповим методом, що дає можливість підтримувати в агрофірмі високу культуру землеробства. Вирощування цукрових буряків у агрофірмі "Перемога" Кагарлицького району Київської області позитивно позначається на обсягах валового і чистого доходу, та на економіці і соціальному розвитку села взагалі.

Отже, практика підтверджує: уникнути збитковості буряківництва можна лише за умов впровадження вітчизняної технології при повному матеріально-технічному забезпеченні.